

at skabe dialoger med den videnskabelige arkæologi, endside med en bredere befolkning i form af populær og almen formidling, er overvældende stor – bortset fra den indviede kreds og de mange skoleklasser, der giver eksistensgrundlag og lidt forvirret inspiration. Man synes at ville være nok i sig selv – ligesom det indrømmes, at arkæologerne næppe i stort tal render centrene på dørene for at spørge nyt. Den basale forståelse af nære problemer, materialer og vilkår i bredt perspektiv, som den skolede arkæolog med sin store viden om ledetyper, perioder og metoder kan mangle, kunne formidles via et nært samarbejde eller kontakt med et forsøgscenter. For netop her samles erfaringer og de iagttagelser, som fx forskningen af de større træsager har så megen brug for – her afprøves værktøj, her samles større bygningstømmer på mange forskellige måder, her ses slidspor, nedbrydningsfænomener, musegnav – her findes elementære oplysninger om udkløvning, imprægnering – har man garvet træ i tørvemoserne? – Alle oplysninger, som for et par generationer siden var almen viden, men som i vore dage er utilgængelige på grund af de traditionelle håndværks uddøen.

Ville man forsøge en koordination indbyrdes og en form for stadig dialog med de arkæologiske forskere, ville mange parallelle forsøg med samme resultat kunne undgås, man ville kunne lære af hinanden og ikke mindst: skabe en del af den Sehestedske syntese i samarbejde med den videnskabelige arkæologi. Indenfor denne er forskningen af de store træsager som vogn og skib en helt oplagt anledning.

Resultatet kunne være en bredere videnskabelig forståelse af den teknologiske og håndværksmæssige del af fortiden, hvorved den kunsthistoriske og typologiske del kunne sættes ind i mere relevante rammer – og dermed evnen til at kunne anlægge forbedrede analyser af det vanskelige materiale, som er ved at smuldre bort mellem fingrene på os. Hertil en bedre formidling til det publikum, som museerne og forskningen lever af og for – og endelig en bedre udveksling af resultater med forsøgscentre og deres forsøgsvirksomhed.

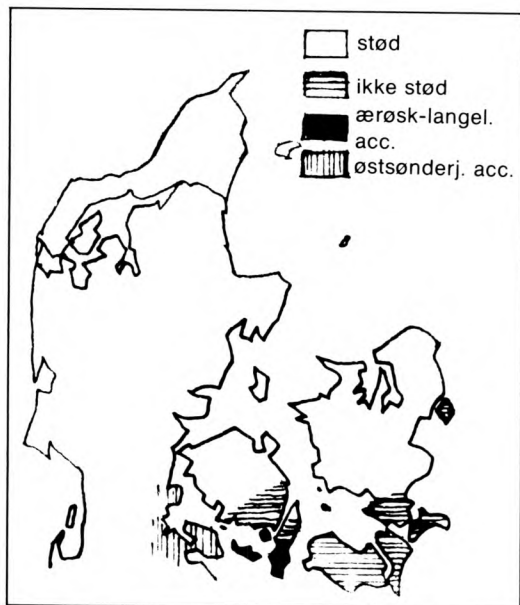
Især i vore dage, hvor nedskæringer af snart sagt alle budgetter finder sted samtidig med at der finder prisstigninger sted og nye opgaver delegeres ud fra centralt hold, er der muligheder for at satse på det materiale vi allerede har i museernes magasiner og arkiver – de resultater, der allerede er indvundet fra bygningen og manøvreringen af skibskopierne, forsøgscentre og de analysemetoder, vi kan benytte os af i form af let tilgængelig ekspertise indenfor træteknologi, forstbotanik, vedanatomi, dendrokronologi og pollenanalyse. Der mangles koordination og i høj grad også åbenhed og beredvillighed parterne imellem – men først og fremmest mangles en fælles vilje, der i disse sparetider må forekomme at være den mest økonomiske investering.

Erik Kroman:

Stød- og accentområder og deres oprindelse

Inden for de danske grænser er der en række områder, som ved sproglige ejendommeligheder adskiller sig fra det øvrige sprogområde. Som det nedenfor skal vises, må de være urgamle og skyldes antagelig folkebevægelser i oldtiden.

Mest fremtrædende er det område, som karakteriseres ved »stødet«, den ejendommelighed ved udtalen, at stemmebåndene under visse lydige betingelser klapper sammen og, i et kort nu, afbryder stemmeføringen. Allerede i 18. århundrede var man opmærksom på denne ejendommelighed, idet Høysgaard (f. 1698 i Aarhus, d. 1773) som den første har behandlet det i sine grammatiske arbejder. Områdets udbredelse er dog først blevet fastslået i de to højskolelærere Valdemar Bennike og Dr. Marius Kristensens »Kort over de danske folkemål«, 1898–1912 (Kort Nr. 74), der viser, at stødområdet omfatter c. 4/5 af hele landet og strækker sig over både Sjælland, Fyn og Jylland. Det afgrænses mod syd af stødgrænsen, der skiller det fra det stødløse område og nogenlunde følger breddegraden

midt imellem den 55. og 56. breddegrad. På Sjælland følger grænsen en linie fra Præsto Fjord til Dybsø Fjord. På Fyn går grænsen fra Kongshøj lidt syd for Nyborg til Svaninge ved Fåborg og i Jylland fra Haderslev til Vesterhavet lidt syd for Tønder. Til stødområdet slutter sig Kattegatøerne Samsø, Læsø og Anholt. Da stødet således findes i alle centrale dele af Danmark, er det naturligt, at det også er blevet et karakteristisk træk for rigsdansk, som det tales i det meste af landet, der adskiller det fra alle nabosprogene.

Stødområdet følger, som man ser, ikke naturgrænser som andre dialektgrænser. Stødgrænsen igennem Danmark går midt igennem egne, der lige fra oldtiden har været tæt bebygget, og krydser både Storebælt og Lillebælt, ligesom den går tværs over andre dialektgrænser. Et karakteristisk træk er det endvidere, at endskønt stødområdet omfatter størstedelen af landet, når det ingen steder ud til Østersøen. Foran det ligger overalt en bred bræmme af kyststrækninger, halvøer og øer, hvor man ikke kender stødet.

Mens stødområdet således ingen forbindelse har med Østersøen, er to andre områder med karakteristisk sprogligt særpræg udprægede Østersøområder.

Svarende til, at man i stødområdet har ord med og uden stød, har man i de to områder som i norsk og svensk to kromatiske accenter, acc. 1 og acc. 2, henholdsvis med stigende og dalende og dalende og stigende tone.

Af de to områder omfatter det ene en væsentlig del af det østlige dansk-talende Nord-slesvig med øen Als og halvøerne Sundeved, Løjt og den østlige del af Haderslev Næs (Halk sogn) med øen Aarø samt et par sogne nord for Haderslev fjord, Bjerning og Vonsbæk, samt endelig ved Sønderjyllands veskyst øen Rømø. Området har oprindeligt strakt sig betydelig længere mod syd i det nu tysktalende Sydslesvig. Flensborg og Angel har utvivlsomt haft dobbeltaccent som Sundeved. »Trekanten« i Midslesvig, hvor det danske sprog har holdt sig til op imod nutiden, har derimod øjensynlig haft jysk accent. Grænsen for det østlige accentområde har sandsynligvis ligget omkring åerne Trene og Jerrisbæk med udstrakte mosedrag. Det kan i den forbindelse nævnes, at Jybæk (ϕ: Jydebæk), et tilløb til Trene ved stationsbyen af samme navn af P. K. Thorsen formodes at være en gammel folkegrænse.

Det østslesvigske accentområde blev først kendt for offentligheden gennem en afhandling i tidsskriftet *Dania IV*, 1897, »Den musikalske Akcent i Østslesvigsk«, af sønderjyden Nikolaj Andersen (1862–1919), f. i Svejrup, Felsted sogn i Sundeved. Han giver i afhandlingen en oversigt over udbredelsen af området og en ret detaljeret gennemgang af fordelingen på ordforrådet. Han betegner imidlertid kun acc. 2 ved et særligt tegn, hvad der hænger sammen med, at han mener, at alle tryksvage ord har acc. 1, mens i virkeligheden ord i tryksvag stilling overalt mangler enhver accent. Derimod findes stød både i ord og stavelser med bitryk.

En særlig ejendommelighed ved det sønderjyske accentområde er, at acc. 2 har en ekspiratorisk biaccent i slutningen af ordet. Inden for de nordiske sprog har man en parallel i svensk, hvor ord med acc. 2 ligeledes har en tilsvarende ekspiratorisk biaccent, af Axel Kock betegnet *Levis*.

Det andet dobbeltaccentområde omfatter

Ærø og Sydlangeland samt en række mindre øer i det sydfynske øhav.

Dette område var indtil 1910 ikke kendt som et særligt accentområde, men i dette år foretog Marius Kristensen en rejse rundt i landet for at samle materiale til hans og V. Bennikes »Kort over de danske folkemål«, som var under udgivelse. Han kom i august til Ærø og er der blevet opmærksom på eller gjort opmærksom på de særlige accentforhold.¹ Under opholdet på Ærø kom han også til Marstal. Jeg var nogen tid i forvejen, 17 år gammel, kommet tilbage til min fødeby med realeksamen efter 2½ års ophold på Stenhus Kostskole og var straks blevet stærkt interesseret i den særprægede marstalske dialekt. Marius Kristensen blev derfor henvist til mig og sad nogle dage hos mig og optegnede marstalske ord og udfyldte en ordliste.

Jeg har senere haft lejlighed til at se hans optegnelser. Det viste sig, at han kun i eet tilfælde havde anbragt en accentbetegnelse ved et ord, Nikolaj Andersens tegn for acc. 2, og det var urigtigt, ordet (saaede) havde acc. 1. Det er et talende bevis for, hvor vanskeligt det er for andre at opfatte ordaccenten, selv hvor det som her drejer sig om en øvet optegner.

Selv om jeg ikke har nogen erindring om det, må det dog formodentlig være Marius Kristensen, der har gjort mig opmærksom på, at man i ærøsk havde et særligt accentsystem.

Jeg tog i de følgende år lærereksamen og studentereksamen og var derefter i 4 år – under den første verdenskrig – bestyrer af en lille realskole i Faxe Ladeplads.

I 1920 begyndte jeg endelig at studere ved Københavns Universitet. Det var på samme tid, Brøndum-Nielsen som docent begyndte sine forelæsninger og øvelser, som omfattede

næsten alle områder inden for nordisk filologi. Jeg fulgte stærkt interesseret dem alle, og inspireret af disse tog jeg mig i en sommerferie for at gennemgå hele det marstalske ordforråd under benyttelse af Saabyes Ordbog og udskrev ordene i grundformer og bøjninger med lydskrift og accentbetegnelse.

Jeg konstaterede snart, at accenten var den samme over hele Ærø og at fordelingen på ordstoffet var den samme.²

Da accentområdets udstrækning i øvrigt ikke var bekendt – »Kort over de danske folkemåls« kort over accent og stød (nr. 74) var på det punkt temmelig misvisende – foretog jeg nogle år senere, i 1930'erne, med understøttelse af Carlsbergfondet rejser på Langeland og i det sydfynske øhav for at fastslå områdets udstrækning. Rejserne foregik både til søs og til lands, med postbåde, sejlbåde og motorbåde og rutedampere og på cykel og med hestevogn. Jeg havde på forhånd konstateret, at man i Rudkøbing talte med en lignende accent som i Marstal. Det viste sig, at hele Sydlangeland indtil et par kilometer nord for Rudkøbing talte med en dobbeltaccent meget lignende den ærøske. Den kromatiske tonebevægelse var lidt svagere, hos enkelte var den næppe hørbar, men som regel var den meget tydelig, og de talende var selv opmærksomme på den. Fordelingen af de to accenter på ordstoffet var i det væsentlige den samme som på Ærø, kun ved enkelte, navnlig nyere ord, var der afvigelser. De nordligste sogne med den sydlige accent var Longelse og Simmerbølle. På den anden side af grænsen, det eneste sted i hele accentområdet, hvor det støder op til et område med anden accent, tales med fynsk accent, d.v.s. en ensartet accent svarende til acc. 1 i det sydlige område. Formodentlig har skovene ved Tranekær op-

1. En ærøbo, H. M. Hansen (f. 1883 i Tranderup, lærer i Vældbæk ved Esbjerg), korresponderede omtrent samtidig med adjunkt Henrik Ussing og gjorde opmærksom på, at en del ord lød ens, men havde forskelligt »tonehold«. (Korrespondance i dialektinstituttet).

2. Det eneste ord, jeg bemærkede havde forskellig accent i Marstal og den øvrige ø, var ordet margarine, der i Marstal udtaltes med acc. 2, men i Ærøskøbing og de vestlige landsogne (nu Ærøskøbing kommune) med acc. 1. Formodentlig er de første forhandlere af varen kommet til Marstal fra Københavnsområdet, men til Ærøskøbing og den øvrige ø fra Vestdanmark (Fyn eller Jylland), vel snarest fra Odense eller Svendborg. (Produktet margarine var opfundet i Frankrig 1870).

rindelig strakt sig længere mod syd og dannet et skel mellem accentområderne.

Hvad de mindre øer angår, talte man på Tåsinge,³ Turø, Skarø, Strynø, Drejø, Hjortø, Birkholm samt på Lyø med en accent som den ærøsk-langelandske, mens man på Avernakø og Bjørnø talte med fynsk accent. Ligesom i Sydlangeland var dobbeltaccenten svagere end på Ærø. Også med hensyn til fordelingen af de to accenter på ordene var der mere overensstemmelse med Sydlangeland end med Ærø. Det er derfor nærliggende at formode, at befolkningen på øerne med dobbeltaccent oprindeligt er kommet fra Sydlangeland.

Fælles for de to accentområder, den østslesvigske og det ærøsk-langelandske, er, at tiltaleformen (vokativ) altid har acc. 1, selv om ordet ellers har acc. 2. Søren og Christen, der har acc. 2 får således i tiltaleform acc. 1. Det gælder ikke alene navne, men alle ord, som kan bruges i tiltale.

Som det fremgår af det foregående, havde jeg gentagne gange beskæftiget mig med accentproblemerne og mente derfor at have visse forudsætninger for at kunne give en almindelig oversigt over accent- og stødforhold i Danmark. Der var dog betydelige huller i min viden, og for at gøre et forsøg på at udfylde disse foretog jeg gennem flere år, der uheldigvis faldt sammen med årene for den anden verdenskrig og den tyske besættelse – gentagne gange omfattende rejser på cykle eller i auto. Ligesom mine tidligere rejser blev de foretaget med understøttelse fra Carlsbergfondet. Det viste sig, som man vel også kunne vente, ikke muligt for en enkelt person at foretage tilbunds gående undersøgelser vedrørende så vidtløftige problemer, men jeg fik dog et vist overblik over forholdene.

Jeg var tidligt blevet opmærksom på, at de to omtalte Østersøområder med dobbeltaccent, det østslesvigske og det ærøsk-sydlangelandske, ikke var de eneste områder med to accenter. Der var også et dobbeltaccentområde på Sjælland. Jeg havde i flere år boet i Gentofte og havde bemærket, at man i Kø-

benhavnområdet talte med en kromatisk dobbeltaccent omtrent som den ærøsk-langelandske, men med en anden fordeling på ordene. Mens acc. 1 i det københavnske område var nøje knyttet til stødordene (måske oprindeligt en forudsætning for stødet) fandtes acc. 1 i det ærøsk-sydlangelandske område fortrinsvis i ord, som i oldnordiske havde lang vokal i første stavelse. En del ord havde derfor samme accent i de to områder, mens andre havde forskellig accent.

Men hvor langt strakte dette område sig? For at få dette opklaret foretog jeg gentagne rejser på Sjælland uden dog at komme helt til bunds i spørgsmålet. Undersøgelserne blev afbrudt af krigen. Der kan derfor kun med nogenlunde sikkerhed siges, at foruden Københavnområdet har Nordsjælland dobbeltaccent, mens Stevns har en accent svarende til acc. 1. Midt igennem Sjælland er grænsen mellem de to områder muligvis mere eller mindre flydende. På Amager tales med en accent der meget ligner den bornholmske, i den grad, at selv en bornholmer ikke kan høre på en Dragørbo, om han taler bornholmsk eller Amagermål. Samme accent kan spores i gammelkøbenhavnsk og i fiskerlejerne langs Øresund. I Vestdanmark, Fyn og Jylland, kender man kun een accent svarende til acc. 1. i dobbeltaccentområderne. Lidt nord for Haderslev Fjord mødes den med den østslesvigske accent.

Resultatet af undersøgelserne blev meddelt i min bog »Musikalsk Akcent i Dansk,« 1946.

Efter at jeg i en årrække havde dyrket mine historiske interesser, er jeg i de sidste år på ny blevet optaget af de dialektale spørgsmål og har i samarbejde med Institut for dansk Dialektforskning forberedt udgivelse af en marstalsk ordbog på grundlag af det materiale, jeg havde samlet i begyndelsen af 1920'erne. I betragtning af, at dialekten i sin oprindelige form næppe har været talt i den sidste menneskealder, og at jeg vel i de sidste 50 år omtrent har været den eneste, der beherskede dialekten fuldkomment, må det siges at være i sidste øjeblik.

3. At Tåsinge havde dobbeltaccent blev først konstateret på en supplerende rejse 1956 med medlemmer af udvalg for folkemål.

Ved siden af arbejdet med dialektordbogen har jeg navnlig været optaget af spørgsmålet om stødgrænsen, skellet mellem stød og ikke stød, der som omtalt ovenfor går tværs igennem Danmark, krydser Storebælt og Lillebælt og når ud til Vesterhavet lidt syd for Tønder.

Problemerne vedrørende stødet havde i årtierne omkring århundredskiftet givet anledning til megen diskussion. I diskussionen havde ikke alene danske, men også udenlandske sprogforskere deltaget. De førende fra dansk side var navnlig Otto Jespersen og Marius Kristensen. Der blev udfoldet megen skarpsindighed i forsøgene på at fastslå, på hvilket tidspunkt stødet var opstået. Spørgsmålet voldte store vanskeligheder. Mens det lykkedes at påvise, at stødet måtte være opstået tidligere (ante quem) end visse middelalderlige lydudviklinger, viste det sig vanskeligere at fastsætte en grænse opefter (terminus post quem). Man kom dog omsider til det resultat, at man måtte formode, at stødet var opstået midt i middelalderen, omkring 1300 eller lidt senere (Marius Kristensen). Et åbent spørgsmål var det fremdeles, hvor i landet stødet kunne antages at være opstået, og hvorledes spredningen over store dele af landet havde fundet sted. Lige så lidt blev der gjort forsøg på at forklare, hvorfor stødet i sin spredning var standset ved stødgrænsen, hvor den var blevet liggende til nutiden.

I 1927 havde Brøndum-Nielsen udgivet sin bog »Dialekter og Dialektforskning«, hvor han fremsatte den formodning, at stødgrænsen skyldtes en folke- og sprogblending forårsaget af svenskere, der i vikingetiden var trængt frem sydfra. I min bog »Musikalsk Akcent i Dansk« såvel som i »Det danske Rige i den ældre Vikingetid« havde jeg sluttet mig til Brøndum-Nielsens opfattelse og formodet, at også de to dobbeltaccentområder i Syddanmark skyldtes svenskeres tilstedeværelse i Østersøområdet i vikingetiden. Brøndum-Nielsens opfattelse havde imidlertid ikke fået almindelig tilslutning blandt filologerne. Den forudsatte, at stødet var gammelt i sproget og at stødløsheden syd for stødgrænsen var noget forholdsvis nyt. Heroverfor stod Jespersens og Marius Kristensens gamle Teori, at stødet først i en kortere periode af middel-

alderen havde bredt sig over Danmark. Denne teori havde stadig tilhængere blandt danske filologer, således også blandt medarbejderne ved Dialektinstituttet.

I en kronik i Berlingske Tidende (26/3 79) søgte jeg at vise, at stødets spredning i middelalderen over store dele af landet, tværs over bæltet og fjorde var en umulighed. Stødet måtte nødvendigvis have været der altid, d.v.s., det måtte være kommet med befolkningen. Ifølge goternes historieskriver Jordanes fra 6. årh. var danerne udgået fra sveernes stamme. Også de nordiske oldsagn beretter, at danerne kom fra Sverrig. Da dansk er et skandinavisk sprog, må danerne nødvendigvis være kommet fra den skandinaviske halvø. Folkegruppen må fra første færd have haft den taleejendommelighed, vi kalder stødet.

Endskønt det skulle synes indlysende, at den lille taleejendommelighed, stødet, ikke uden videre kan forplante sig fra Sjælland til Fyn eller omvendt, ganske særligt ikke i middelalderen da der vel næppe en gang om ugen gik en båd over Storebælt, har man villet hævde, at havet ikke var nogen hindring, og henvist til, at lydudviklinger som forlydsudviklingen af hw og hj eller den vestnordiske a-omlyd af kort u, ikke har ladet sig standse af farvandene i Sydsandinavien. Det er selvfølgelig rigtigt, at havet ikke altid behøver at være en hindring for sproglige nydannelser. Havet var ikke mindst i gammel tid den vigtigste færdselsvej. Flertallet af nedertyske låneord er således utvivlsomt kommet over Østersøen med håndværkere og købmænd og kun forholdsvis få gennem Sønderjylland. Også lydudviklinger, der oprindeligt væsentlig har fundet sted i befolkningscentre, kan være spredt ad vandvejen. Stød og accent har imidlertid deres egne regler, fordi de kun opfanges af de færreste og som regel overhovedet ikke vil blive bemærket. Jeg taler her af personlig erfaring. Som nævnt ovenfor opholdt jeg mig i flere år efter konfirmationsalderen på Stenhus Kostskole ved Holbæk, hvor de fleste af både elever og lærere utvivlsomt har talt med stød, uden at blive påvirket deraf. Jeg taler stadig uden stød og med den marstalske accent. Det er næppe heller blevet bemærket, at jeg talte med en anden accent.

Marstalsk og sjællandsk accent har som nævnt stor lighed.

Hverken stød eller accent forplanter sig uden videre fra den ene til den anden. Kommer en præst, der taler med stød, til en menighed i en egn, hvor man ikke kender stødet, f.eks. til Ærø, vil ingen bemærke den lille ejendommelighed ved hans tale, endsige prøve på at efterligne den, lige så lidt vil præsten blive påvirket af menighedens særlig accent. Det har selvfølgelig ikke været anderledes i middelalderen.

Finder der ingen påvirkning sted fra mand til mand, hvorledes har da spredningen af stød og accent fundet sted. Der tales jo som omtalt med stød over det meste af landet, og overalt i landet tales der med den ene eller den anden accent. Forholdet er uforandret det samme fra slægtled til slægtled. Hvad er hemmeligheden?

Hemmeligheden er den, at både stød og accent i almindelighed kun kan opfattes og tilegnes af småbørn. Børn har en enestående instinktiv evne til at opfatte de mindste nuancer i sproget. Et karakteristisk eksempel er udtalen af *v*. Det kan udtales enten (normalt) ved, at underlæben berører fortænderne i overmund (labiodentalt) eller ved at over- og underlæbe berører hinanden (labialt). Mens man i engelsk, der alm. udtales mere distinkt end dansk, vil benytte den labiodentale udtale (*very*, *virgin*), er udtalen i dansk mere vaklende, idet nogle bruger den labiodentale udtale, andre den labiale. I tyske fonetikker kan man læse, at man i Nordtyskland har den labiodentale udtale og i Midt-tyskland den labiale. Også i Danmark er udtalen formodentlig dialektalt bestemt. Jeg udtaler selv *v* som læbelyd. Det er næppe muligt for nogen voksen at høre forskel på udtalen af labiodentalt og labialt *v*, men småbørn må kunne høre den, siden udtalen kan gå i arv.

At børn navnlig omkring toårsalderen har en utrolig opfattelsesevne, vil mange have bemærket. En veninde af os har en datter der er gift med en hollandsk diplomat. Han var for nogle år siden et par år ansat ved ambassaden i Moskva, og i den tid lærte deres lille datter at tale russisk. Han blev derefter for-

flyttet til Peking, hvor han ligeledes var et par år, og det varede ikke længe, før datteren talte kinesisk.

Opfattelsesevnen er ikke mindre over for nuancer i dialektudtale. En ven af os fortæller, at hans datter og svigersøn flyttede fra Vanløse til Sorøegnen, og mens deres to småbørn hidtil havde talt københavnsk, talte de efter et par måneder midtsjællandsk.

Det mest slående eksempel på børns evne til at opfatte accent har vi dog fra vor egen familie.

Vi havde i 1932 købt et rækkehus ved Bernstorffsvej. Husene var opført i parken til et palæ bygget i Frederik VIs tid af statsminister Kaas. Der var endnu et stykke af parken tilbage med spredte skovtræer, hvor skovfugle holdt til. Vi kunne stadig høre gøgens kukken, skovduernes kurren og den knirkende lyd, når spætterne bankede på træstammerne for at få insekterne frem.

En dag stod min kone sammen med vor ældste datter Synne, der var et par år, i køkkenet, der vendte ud mod parken, da min kone siger: »Se, der sidder en due«, udtalt med acc. 2 ['du'e], hvortil Synne svarer: »Far siger Due«, med acc. 1 ['du'e]. Det var ikke, fordi vi nylig havde talt om duer, men hun havde i sin bevidsthed en nøjagtig forestilling om min udtale – jeg talte med marstalsk accent, mens min kone talte med frederiksbergsk accent (jf. ovf.).

40 år senere foretog vi det eksperiment, at min kone og jeg efter hinanden sagde ordet *due*. Min datter kunne da ikke høre forskel. Hun gættede på, at jeg sagde ordet med acc. 2 og min kone med acc. 1, mens det i virkeligheden var omvendt.

Det har været den almindelige opfattelse, at hele Skandinavien inclusive Danmark oprindelig har udgjort eet stort dobbeltaccentområde, jf. Marius Kristensen: »Der kan ingen tvivl være om, at den musikalske forskel, der er mellem udtalen af *en* – og *flerstavelse*-*sord* i de fleste egne af Norge og Sverrig, såvel som i enkelte danske egne, er oprindelig fællesnordisk«. Hvis stød og accent kun kan overleveres gennem småbørn og af dem optages rent instinktivt, vil stødet eller accenten gå uforandret fra slægtled til slægtled. Da der

er yderst ringe mulighed for, at accent eller stød kan overføres mellem voksne, må man regne med, at stød- og accentområderne har været konstante gennem tiderne. Der vil ingen mulighed være for, at stød eller accent vil kunne opstå spontant og brede sig i en befolkning. Lige så lidt mulighed er der for, at stød- eller accentområder kan svinde bort og efterlade mindre områder. Stød og accent kan spredes med en befolkning, men ikke i en befolkning. Det eneste, der kan ændre områderne, er folkeforskydninger ved massive indvandring eller bortvandring. Den rimeligste forklaring på stødområderne og dobbeltaccentområderne i Danmark er, at de skyldes svenske invasioner i oldtiden, som der er forskellige vidnesbyrd om, og som til forskellige tider – i folkevandringstiden og i vikingetiden – har indført stød og dobbeltaccent i det danske område.

Men hvorledes har forholdet været før disse invasioner? Som omtalt ovenfor har den største del af Danmark, således hele Vestdanmark med Fyn og Jylland og dele af Sjælland og sydøerne, uanset om der er stød eller ikke, en ensartet accent svarende til acc. 1. i dobbeltaccentområderne. Det sandsynligste er, at en sådan accent, der svarer til den almindelige europæiske, har været den oprindelige over hele Danmark.

I anledning af Nikolaj Andersens afhandling om den musikalske akcent i Østslesvig udtalte professor i sammenlignende sprogvidenskab Holger Pedersen i en afhandling om sprogvidenskab i Sønderjydske Aarbøger 1899, at »det stod klart for alle sagkyndige at Sundevedmaalets musikalske Klang i alt væsentligt var den Klang, som engang havde været hørt overlalt i Danmark, hvor det danske Sprog taltes. Den Klang havde vort Sprog i Danmarks store Dage, da Svend Tveskæg og Knud den Store underlagde sig England. Nu er den Klang forsvundet i de fleste Egne af Landet, vort Bogmaal og Rigsmaal har et ensformigere Tonefald«. Hvis stød- og accentområderne er konstante, er der intet om dette. Forholdene har da i Svend Tveskægs og Knud den Stores tid været væsentlig som nu.

Bogsproget eller Rigssproget, som Holger Pedersen omtaler, har som sådant ingen sær-

lig accent. Udtalen hos den, der taler rigsdansk, vil være farvet af accenten i den egn, hvor vedkommende er opvokset, og som han har benyttet i sin første barndom. Den vil i almindelighed være identisk med den, hans nærmeste har benyttet. Det er med rette, man taler om ens modersmål. Det vil altid først og fremmest være moderen, der sætter sit præg på barnets sprog. Accenten fra den første barndom vil man som regel beholde livet igennem. Selv i udtalen af fremmede sprog vil den slå igennem, i hvert fald i de mere beslægtede, men også f.eks. i udtalen af græske og latinske ord.

Behandlinger af problemerne vedrørende det danske sprog har da også ikke sjældent været mere eller mindre præget af accent- og stødforholdene i forfatternes oprindelige hjemstavn.

Inden for de forskellige afskygninger af rigssproget må det førende og mest fremtrædende vel siges at være det sjællandske dobbeltaccentområde, der både er det mest centrale og det folkerigeste. I øvrigt mener vel de fleste, at deres udtale er den rigtige. Både i København og de nærmeste byer såvel som i Odense og Århus mener man, at den lokale udtale er »det bedste rigsdansk«.

Beth Grothe Nielsen:

»Letfærdige Qvindfolk«

Et eksempel på anvendelse af det sagtypologiske register over domme fra Det nørrejske Landsting

Som omtalt i »fortid og nutid« 1979 side 240 f. har Gustav Henningsen, Jens Chr. V. Johansen og Ditlev Tamm på grundlag af Hofman-Bangs regest forestået udarbejdelsen af et sagtypologisk register over samtlige bevarede domme fra Det nørrejske Landsting indtil dets omorganisering i 1805. Ved hjælp af dette register er en del af grundlaget for afhandlingen tilvejebragt. Titlen er hentet fra Danske Lovs 6. bog, 6. kapitel, 7. artikel, hvori det hedder: »Letfærdige Qvindfolk, som deris Foster ombringe, skulle miste deris Hals, og deris Hovet settis paa een Stage«.